

Анотація

В статті проаналізовано состояние методики географії под углом зрения некоторых положений современной психологии. Рассмотрены возможности реализации принципа единства сознательности и деятельности при изучении географии, соотношения между обучением и развитием, психологические теории обучения.

М.А. Дергач, м. Запоріжжя

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

Процес соціалізації людини є настільки актуальними і загально визнаним, що зумовив появу самостійного розділу педагогіки — "соціальна педагогіка". Ця галузь науки досить розроблена: досліджуються теоретичні, історичні аспекти проблеми, результати впровадження технологій роботи соціального педагога, ведеться пошук нових засобів соціально-педагогічного впливу на особистість. Одним з таких засобів є театральне мистецтво.

Питання застосування театального мистецтва в процесі соціалізації висвітлювались у працях Р. Короткової [6], М. Тютюнник [11]. У їх роботах досліджуються окремі аспекти використання елементів театальної педагогіки, театралізації в роботі соціального педагога. Теоретичного обґрунтування потребують методологічні та методичні питання застосування театального мистецтва в ході соціалізації особистості. Тому метою цієї статті є висвітлити сутність та етапи процесу соціалізації, підкреслити специфіку театального мистецтва як засобу соціально-педагогічного впливу на особистість, узагальнити наявний досвід використання цього виду мистецтва в освітній діяльності й окреслити параметри театального мистецтва, що зумовлюють використання не тільки його окремих елементів, а й усього потенціалу.

Людина має суспільну сутність. Саме через суспільство, завдяки йому вона реалізує себе, діє, іншими словами – живе. Успішність чи неуспішність процесу життєдіяльності особистості багато в чому залежить від того, наскільки вона прийнята тими, хто її оточує, якою мірою приймає, розуміє, оцінює себе сама, знов таки спираючись на зовнішнє ставлення людей. Отже, кожному з нас необхідно відчувати себе повноцінною частиною соціуму, в якому ми живемо. А відтак нам необхідно зрозуміти, прийняти та увійти до нього, тобто повинна відбутися соціалізація.

Історично зумовлений процес розвитку людини, засвоєння нею суспільних цінностей, норм, установок, зразків поведінки, що розроблені й діють у певному суспільстві, зумовлюють соціалізацію особистості [1]. Соціалізація відбувається в різних напрямках:

- стихійний вплив на особистість різних, іноді протилежно спрямованих факторів суспільного життя;
- цілеспрямоване формування людини в процесі суспільного навчання та виховання.

Головна мета соціалізації полягає в набутті особистістю такого досвіду, який би забезпечив їй можливість бути стійкою до різноманітних суспільних криз та змін, що відбуваються під впливом досягнень науково-технічного прогресу, трансформації

свідомості людей, зміни ціннісних, світоглядних, культурних пріоритетів [4]. Результатом процесу соціалізації є відтворення в практичній діяльності людини та в спілкуванні набутого нею соціального досвіду. Отже, комфортність існування особистості в певному суспільстві безпосередньо залежить від ступеня її адаптації до соціуму, в якому вона себе реалізовує.

Треба підкреслити, що соціалізація особистості відбувається тільки при умові активності самої людини, і проходить у певній послідовності. Є.Руденський виокремлює певні етапи цього процесу, котрі в загальному вигляді можна визначити так:

- активне опанування вже наявного "соціального поля";
- скеровування власної діяльності набутим соціальним досвідом;
- створення продукту діяльності, в якому поєднуються опановане "соціальне поле" і власний індивідуальний досвід;
- формування нового "соціального поля" через відторгнення в соціум власного продукту діяльності, збагаченого індивідуальним досвідом [10].

Отже, існує об'єктивність розвитку суспільства: без соціалізації особистості не можливий розвиток самого соціуму.

Інститутами соціалізації можуть бути сім'я, система освіти, трудовий колектив, суспільні об'єднання тощо [3].

Серед низки засобів соціалізації важливим є естетичне формування особистості. «Культурне середовище, збагачене життєдайною атмосферою загальнолюдського соціально-культурного досвіду, здатне сприяти вихованню в людини прагнення до самореалізації, формувати почуття соціальної відповідальності, навички критичного мислення. У такому середовищі формується повага до загальнолюдських матеріальних і духовних цінностей, уміння поважати особистість, здатну адекватно сприймати і творчо збагачувати навколишній світ» [9, 273].

Одним з напрямів формування естетичної культури людини є художня культура, котру слід розглядати як царину, де зберігається, поширюється та засвоюється особливий вид естетичних цінностей - витвори мистецтва. У творі мистецтва відбивається багатство почуттів і переживань митця, естетичні смаки та уподобання суспільства певної епохи. У ході спілкування з мистецтвом, зокрема театральним, на підставі асоціативних зв'язків, у глядача активізуються емоції, думки, переживання, що мали місце і в його житті. Він ніби наново переживає події, що відбувалися в минулому, або є актуальними для нього зараз. Таким чином, спостерігається акт "співпереживання" та "співтворчості", тобто активізується емоційна й інтелектуальна сфера свідомості людини, яка у свою чергу актуалізує емоційний та інтелектуальний досвід, спонукає людину не лише до повторного переживання, а й до осмислення свого стану, аналізу поведінки й навіть перегляду стилю власної діяльності. Тобто відбуваються перші два етапи соціалізації особистості.

Театральне мистецтво, як ніяке інше, сприяє цьому процесові, адже саме воно найбільше відображає культурні традиції та звичаї соціуму, риси характерів та стилі поведінки людей.

Ю. Бондарев свого часу писав: «театр – це збільшувальне скло життя» [2, 3]. Наше існування, що вирує та переповнюється великою кількістю важливих проблем, завжди знаходить відображення в різних "формах театального мистецтва: виставах, літературно-музичних композиціях, авторських програмах тощо. Усе, що відбувається в театрі, - алегоричне, тобто наділене можливістю висвітлювати одне явище через інше. Людина будь-

якого віку, котра потрапляє до театру, неодмінно знайде там той пласт законів, за яким живе, які хвилюють її, адже, за словами Вс. Мейерхольда, «театр, як і мистецтво, завжди в русі, він знає тільки сучасність, і навіть тоді, коли вибирає теми з минулого, то прагне їх так показати, щоб у всіх ситуаціях проглядався день теперішній» [5, 22].

Співпереживаючи з персонажами, уявляючи себе на їх місці, глядач може подивитися на подію ніби відокремившись від неї, програти, проспостерігати різні ситуації, що близькі йому, оцінити поведінку персонажа як можливий варіант власної. Усе це дає змогу накопичити, збагатити особистий соціальний досвід, скерувати власну соціальну діяльність. Отже, можна стверджувати, що театр як видовищний різновид мистецтва сприяє соціалізації на всіх її етапах.

На сьогодні існує ще одна площина, де театр, елементи театральної техніки відіграють роль вагомого засобу соціалізації. Йдеться про педагогічний доробок застосування мистецтва театру в освітній та виховній діяльності зі школярами та молоддю, яка відбувається безпосередньо в навчально-виховному процесі освітнього закладу. Тим самим створюються умови реалізації перших трьох етапів соціалізації, котрі, у свою чергу, забезпечать дитині можливість долучитися до процесу формування нового соціального поля. Звернемося до наявного педагогічного досвіду.

Проблему значення шкільних театрів у системі мистецької освіти учнів розглядає Н. Миропольська [7]. Дослідниця пропонує розвивати естетичну активність школярів за такими векторами:

а) театральне просвітництво, в межах якого передбачається і теоретична підготовка учнів (вивчення історії театру з переглядом і прослуховуванням театральних, радіо- й телевізійних вистав, ознайомлення зі сценічною іконографією, еволюцією архітектури будівель театрів тощо);

б) театральна самодіяльність, яка включає ознайомлення з основами театральних професій;

в) виховання мовної культури у шкільному театрі (робота над технікою мови, художнє читання), уміння творчо використовувати слово не лише на сцені, а й у побуті;

г) створення у школі театральної бібліотеки, музею, центру тощо. Тобто проведення роботи, яка дозволить розкрити особливості творчого стилю митців театру, зрозуміти зміст кропіткої роботи над підготовкою вистав і тим самим сформувати почуття поваги до традицій театру;

д) використання драматизації в ході викладання інших навчальних дисциплін.

Якщо розглядати ці форми роботи в аспекті завдань соціалізації, то виявляється таке: кожний напрямок роботи з учнями у шкільному театрі передбачає активне ознайомлення з наявним соціальним досвідом, його присвоєння й творче відтворення у власних продуктах діяльності.

Проблемам застосування потенціалу театального мистецтва у шкільній системі навчання присвячені дослідження А. Єршової й Т. Пені [8, 157]. Учені пропонують різні форми впровадження театального мистецтва в навчально-виховному процесі:

а) елементи драматизації на шкільних уроках;

б) театральні заняття в позашкільній роботі;

в) створення у школах театральних класів;

г) проведення факультативних занять, присвячених театру.

Аналіз результатів роботи за цими видами діяльності свідчить про активізацію інтересу до культури, поліпшення психологічної атмосфери в колективі, позитивний характер міжособистісних стосунків, безперечний розвиток психічних процесів – фантазії, уваги, пам'яті, відчуття простору, часу, ритму тощо. Усі ці показники вказують, що в дитини засобами театрального мистецтва активно формуються якості, необхідні для успішної соціалізації.

Педагогіка зарубіжних країн також накопичила досить великий досвід застосування театрального мистецтва в навчальних закладах різного типу [8, 157—160]. Так, у Великобританії, Канаді та Франції елементи театру використовуються під час вивчення гуманітарних дисциплін: історії, літератури, культурології, англійської мови (Великобританія), історії, літератури, музики, географії, біології, образотворчого мистецтва (Канада). Крім того, у школах обов'язково існують театральні студії, викладаються уроки театрального мистецтва.

Методика впровадження елементів драматизації в систему навчання в кожній країні різна. Проте слід зазначити, що позитивні результати застосування театрального мистецтва спостерігаються не лише під час опанування учнями змісту навчальних курсів, а й, що може більш суттєво, у процесі їх соціалізації.

У Канаді звернення до таких форм роботи, як імпровізація на морально-етичні теми ("Як має поводити себе новачок у класі?", "Як слід будувати свої відносини з людьми?"), дозволяє учням формувати певний стиль соціальної поведінки. Інсценування окремих епізодів прозових творів, сценічна інтерпретація поезії, постановка авторських п'єс розвивають творчу уяву дітей, дають можливість "програти" сюжети ситуацій, у яких вони можуть опинитися в майбутньому. Тим самим формується система оцінок, стереотипів поведінки, стилів міжособистісної взаємодії тощо. Усе це сприяє адаптації дітей до соціальних умов існування.

Практичні заняття з оволодіння технікою мови, художніми * можливостями слова, технікою акторської гри формують у школярів розкутість, впевненість у собі, відчуття партнера по спілкуванню, розвивають фантазію, увагу, фізичну свободу тощо, і це у свою чергу дозволяє учням відчувати себе повноцінним членом суспільства, тобто успішно соціалізуватися.

Наведене дає нам підстави стверджувати, що театральне мистецтво необхідно розглядати як важливих чинник соціалізації особистості, який може використовуватися в таких напрямках:

- соціалізація шляхом активного сприймання дії вистави;
- соціалізація шляхом залучення до власної творчості через драматизацію сюжетів, тем, запропонованих у межах навчально-виховного процесу;
- соціалізація шляхом опанування технікою мови та акторської гри в ході власної творчої діяльності.

Подальшої розробки потребують методичні аспекти використання театру в процесі соціалізації різних категорій людей, питання підготовки соціальних педагогів до соціалізації засобами театрального мистецтва.

Л і т е р а т у р а :

1. Архіпова С.П., Майборода Г.Я. Соціальна педагогіка: Навчально-методичний посібник – Черкаси – Ужгород: Мистецька лінія, 2002. -268 с.
2. Бондарев Ю. Мир театра. – М.: Просвещение, 1987. – 274 с.
3. Зверева І.Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: Теорія і практика.

Монографія. – К., 1998. – 333 с.

4. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка / Соціальна робота: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.

5. Козак Б. Вс. Мейєрхольд. Мистецтво театру. – Львів, 1997. – 62 с.

6. Короткова Р.І. Використання елементів театральної педагогіки в роботі соціального педагога // Соціалізація особистості: Збірник наукових праць. Том XV. – К.: Логос, 2001. – С. 24 – 30.

7. Миропольская Н.Е. Развитие эстетической активности в процессе воспитания театральной культуры школьников: Пособие для учителей. -К, 1992.-89с.

8. Основи викладання мистецьких дисциплін: Навчальний посібник / За загальн. ред. О.П. Рудницької. -К., 1998. – 184 с.

9. Ракитов А. Новый подход к взаимосвязи истории, информации и культуре: пример России // Вопросы психологии. – 1994. – №4. – С.14 – 15.

10. Ю.Руденский Е.В. Социальная психология: курс лекций. – Москва-Новосибирск, 1997. – 221 с.

11. Тютюнник М.І. Соціально-педагогічна реабілітація дітей в спеціальних дошкільних закладах освіти засобами творчої гри: Автореферат дис. канд. пед. н. – Тернополь, 1999. – 20 с.

Аннотація

В статье рассматриваются некоторые аспекты социализации личности ученика через театральное искусство, которое является одним из педагогических направлений.

Д. М. Годлевська, м. Київ

РЕАЛІЗАЦІЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ПРАКТИЦІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

На початку ХХІ століття проблема гуманізації стає особливо актуальною: людство вирішує питання про перевагу гуманного чи негуманного світосприйняття.

Сьогодні, коли суспільство дегуманізоване і бездуховне, коли пріоритетним для людини є споживання, як ніколи актуальним і сучасним щодо гуманізму є роздуми С.Л. Франка (1877-1950), який писав, що „в основі віри в прогрес – у невідторне вдосконалення людини – віри у здійснення на землі повноти правди, доброти – була віра у гідність людини та її високе призначення на землі, коротше кажучи, – віра в людину” [1,9].

Тому метою даного дослідження є характеристика концепції реалізації гуманістичних ідей В.О.Сухомлинського у практиці підготовки студентів університету.

Дослідженням проблеми в теорії і практиці української науки займалися А.Й.Капська, О.В.Сухомлинська, Р.А.Беланова, М.М.Барахтян та інші.

Найнагальніша потреба нашого часу – людина, яка здатна контролювати себе і свої бажання, яка із співчуттям ставиться до своїх ближніх, яка розуміє і відчуває вічні цінності культури та суспільства, яка глибоко усвідомлює свою власну відповідальність у світі.

Законом України „Про освіту” метою освіти визначено всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових та фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими працівниками, спеціалістами. Такі цілі перед школою ставив ще в п’ятдесяти-шістдесяті роки один із найвідоміших педагогів-гуманістів ХХ століття Василь Олександрович